

Churchill – Hitler i istočna ekspanzija

Njemačka nacionalna politika poslije Münchena

U Münchenu su za zelenim stolom vijećala dva dinamičara i dva statističara o sudbini Čehoslovačke. Naravno da su dinamičari proturali svoju volju.

Treba međutim dobro razlikovati između danas i sutra. Među redove statističara svih zemalja došlo je olakšanje i mi treba da im priuštimo to zadovoljstvo, što su postigli odgodu strahote. I to kratkotrajno vrijeme proživljava se u časovitom sunčanju. Ali zar je zato sutrašnjica, manje stvarna?

Nacionalsocijalistički »pohod na istok« skicirao je Hitler u svojoj knjizi »Mein Kampf«. A mi znamo, da on nije opozvao ni jedne rečenice iz ovoga spisa, kojemu je u njemačkoj priznat karakter udžbenika za pouku u školama. Put njemačke ekspanzije na istok prikazan je ovdje u krupnim crtama. Provođenje u pojedinostima ravnat će se prema časovitoj situaciji i prema tome, kako će ju iskoristiti vođa politike Trećega Reicha. Mi smo dosad proživjeli dvije etape te ekspanzivne politike: okupaciju Austrije i pripojenje sudetskonjemačkoga područja.

Svaki onaj, koji se baš ne ubraja u vrstu integralnih staričara, pitat će se danas: Kamo to vodi? Dne 26. septembra izjavio je Hitler u »Sportpalastu«, kad se radilo o sudetskonjemačkim krajevima, da je to posljednji teritorijalni zahtjev Trećega Reicha u Evropi. Ali ponajprije treba reći, da se je takova izjava u prijašnjim sličnim prilikama drukčije slušala, a otvorenje »obrazovne škole za probleme istoka« u Marienwerderu, gdje bi se izvjesnome broju vođa hitlerovske omladine davala poduka u pitanjima istočne ekspanzije, ne djeluje nikako kao umirujući simptom. Dalje treba imati na umu, da je u onoj izjavi govor samo o teritorijalnim zahtjevima u Evropi, tako da postavljanje zahtjeva na kolonije nije s njom nipošto u protivurječju.¹

¹ Međutim i to kao i sve ostale izjave vrijede — prema osnovnom načelu nacionalsocijalističke etike — za ono vrijeme i radi one časovite konstelacije, u kojoj su rečene. Iza toga se već ozbiljno koncem studenog i početkom prosinca počelo u njemačkim kantonima Švicarske s akcijom istog stila kao ono u sudetskom kraju u kolovozu i rujnu.

O predviđenim daljim etapama njemačkog državnog ekspanzijskoga programa nema direktnih uputa, osim općenitoga nacrtu u Hitlerovoj knjizi, u kojoj kratko propagira sticanje evropskoga kolonijalnoga posjeda za naseljivanje 250 milijuna Nijemaca. Nešto dalje nas vode u pojedinosti upute Hitlerova velikoga protivnika Wistona Churchilla, engleskoga municijskoga ministra za vrijeme rata, o mogućnosti berlinske politike ekspanzivnosti. U svojim »Ratnim Uspomenama« podvrgava on taktiku protivnika, koji se je kod Verduna tako zagrizao, da je pustio iz vida povoljne mogućnosti, što su mu se pokazivale na istoku, oštroj stvarnoj kritici, koja je upravo zato sasvim aktuelna, jer to, što je 1916. njemačko vojno vodstvo previdilo, danas u političko-vojničkom programu nacionalnoga socijalizma igra upravo glavnu ulogu. Tako možemo, ako hoćemo, ovu u mnogom pogledu detaljnu kritiku jednoga istaknutoga poznavaoća stvari ocijeniti kao nehota ni prikaz mogućnosti koje se ekspanziji Tećega Reicha na putu prema istoku otvaraju: dakako s tim ograničenjem, da je političko-vojnička situacija 1938. drukčija od one u godini 1916.

Churchill označuje to za kobnu pogrešku, što je tada general von Falkenhayn, namjesto da traži svoju prednost u borbi sa slabijim protivnikom — tadašnjoj Rusiji — napao najjačega neprijatelja na njegovu najjačemu položaju: kod Verduna. »Ta odluka bila je, kako su događaji dokazali, pogubna; a može se sigurnim smatrati, da je bila i neispravna.« Ona je počivala na krivoj ocjeni defenzivnih i ofenzivnih uslova na bojnim poljima Francuske i na krivoj pretpostavci, da se rat, upnu li se na jednoj strani najveće sile, može brzo svršiti. On je dalje polazio od jednoga odviše jednostranog prosuđivanja položaja, jer je bilo pretežno vojničko. »Za Njemačku bilo je od životne važnosti, da razbije blokadu. Nije li si mogla osigurati daleko veća sredstva od onih, što su joj bila na raspolaganju u granicama četvorne alijanse, morao je dugi rat, na koji je svijet sada bio osuđen, nedvojbeno dovesti do njezina iscrpljenja i poraza.« Ta nije bilo nikakova izlaza, da se engleska mornarica svlada i da se tako razbije morska blokada, koja je prijetila da će izgledjeti pučanstvo i vojnu snagu Njemačke.

Postojao je samo jedan izlazak: moralo se pokušati, da se razbije blokada na kopnu. Na istoku, na jugoistoku i u Aziji mogla si je Njemačka još naći tla za prehranu i prostora za disanje, mogla se je urediti kao samostalni gospodarski i vojnički organizam. »Pravi i jedino dostiživi konačni ciljevi, što ih je Njemačka mogla postići, bili su ovi: da Rusiju potpuno slomi i da predobije Rumunjsku za centralne vlasti. Uspjeh u prvome slučaju bez sumnje bi olakšao i postignuće drugoga cilja.«

Rumunjska je za situaciju Njemačke bila od osobita značenja. General Ludendorff, koji se zauzimao za »totalni rat«, dakle

za metodu, koja se bori proti pogreški, da se država za slučaj rata stavlja na jednostrano vojničko stajalište, piše o položaju g. 1916. ovako: »Kako sam ja sasvim jasno vidio, ne bi mi bez rumunjskoga žita i ulja mogli ni postojati, a kamo li dalje voditi rat.« Već godinu dana prije toga bile su jednom pogodbom sa Rumunjskom centralnim vlastima osigurane dobave žita i ulja, koje su bile nužne za život. U januaru 1916. mogla je Njemačka očekivati još povoljniji razvoj stvari. Bugarska je stupila na stranu centralnih vlasti. Dardanele su za države Antanta bile čvrsto zatvorene. Rusija se stropoštala na zemlju. Rumunjska je dakle bila gotovo zatvorena, a katastrofa Rusije, koja se približavala, morala bi je sasvim izolirati. »U tome kritičnom času, kaže Churchill, ne bi dalekovidna njemačka politika smjela propustiti nijedno sredstvo, da se predobije Rumunjska — bila to najveća nagrada, bila krajnja oštrina.

Churchill iz svega ovoga zaključuje, da su kao strateški objekti Njemačke, koji su se nametali, 1916. bili Crno More i Kaspijsko Jezero. Ovi su bili na dohvatu i nijesu zahtijevali napora, koji bi prelazili snagu Njemačke. Jedan stalni nastup prema južnome dijelu Rusije, u Ukrajinu, i prema Odesi, donio bi uz razmjerno neznatne troškove dovoljno živežnih sredstava i omogućio ustrajanje. Prodor turske vojske prema sjeveru uz njemačku potporu i pod njemačkim vodstvom osvojio bi Kavkaz. Uz brzo improvizirane flote i flotile moglo bi se potpuno zagospodovati nad obadva ta mora. Mogućnosti za dalje napredovanje neizmjenjivo bi porasle. Rumunjska, od britske, francuske i ruske pomoći potpuno odrezana, ne bi imala drugoga izbora, nego da pristupi bloku centralnih vlasti. Područja iz kojih je Njemačka povlačila svoju hranu, mogla bi se uz primjerene strateške mjere raširiti toliko, da bi koncem godine 1916. obuhvatala cijelu jugoistočnu Evropu, Crno more, Kavkaz i Kaspijsko Jezero. Fronta proti Rusiji mogla bi biti protegnuta od Rige do Astrahana, a da se ne bi morale podići znatno veće sile od onih, što ih je zahtjevala obrana njezine istočne fronte.

Kad bi se međutim postiglo gospodstvo nad Kaspijskim jezerom, postala bi lako i sigurno plijenom i Perzija. Nije bilo nužno, da se prema istoku stave u pokret, kako je to činio Aleksandar Veliki u svojoj vojni proti Perziji i Indiji. Nekoliko hiljada Nijemaca uz vojnotehničku opremu, kojom je carstvo već onda raspolagalo, bilo bi dovoljno, da se zagospoduje sjevernom Perzijom. Dalje na istoku iza Perzije ležao je Afganistan, odakle je bilo moguće zaprijetiti se Indiji.

Ovakovim razvojem stvari postala bi nemogućom svaka vojnička pomoć, što bi mogla dolaziti Britaniji od Indijskoga carstva. U Egiptu, Indiji i Mezopotamiji ležale bi beskorisno cijele armije britanskih i indijskih trupa, dok bi slava njemačkoga orla i osjećaj moguće promjene duboko u unutrašnjost Azije učinila silan

dojam na sve istočne narode. »Ipak se je Njemačka dala odmamiti od svih tih izgleda, koji su joj se otvoreno pokazivali. Konačno uništenje Rusije, dobitak i opkoljenje Rumunjske, osvojenje jedne žitnice za drugom, teško uznemirenje britske svjetske vlasti u Aziji i dosljedno tome razbijanje i iscrpljenje britanskih snaga, — sve to je otklonio Falkenhayn sa nekoliko suhoparnih rečenica. Njemačka je morala svu svoju raspoloživu ofenzivnu snagu trošiti na jednu hrpu pošumljenih brežuljaka i stalnih utvrda, koje čine jaku tvrđavu verdensku.«

Churchill misli, da bi polovica snage i četvrtina žrtava, što su se beskorisno rasule kod te navale na Verdun, bile dovoljne, da se odstrane poteškoće, koje su se sastojale u nedovoljnim vezama sa bogatim zemljama Ukrajine. Ruske vojske na jugu bile bi razbijene. Rumunjska sa svojih pet stotina hiljada momaka, sa svojim dragocjenim zalihama ulja i žita — bila bi za rat dobivena u pravo doba, ne prekasno, ne kao neprijatelj, nego kao prijatelj. Ali škola strategijskih principa nadvladala je školu činjenica, prevelika stručna obrazovanost duhova potisnula je smisao za praktične mogućnosti. Obožavanje teorije zamijenilo je realne zahtjeve. Napasti najjačega s njegove najjače strane, a ne najslabijega s njegove najslabije: to je tada bila maksima vodi-lja njemačke vojne politike.

Od onoga časa, kada je primljena vijest, da su engleske čete sasvim ispraznile poluotok galipoljski, bilo je u moći generala von Falkenhayna, šefa generalnoga štaba njemačkoga, da izreče riječ: »Rumunjska«.

Ali on je izgovorio riječ: »Verdun«! . . .

Hitler zacijelo ne će pasti u istu pogrešku, što ju je počinilo njemačko vojno vodstvo 1916. Za njega je uvijek i u unutrašnjoj i u izvanjoj politici vrijedio zakon da napreduje u pravcu najmanjega otpora. Ne može mu se uskratiti svjedodžba, da je uvijek napao najslabijega s njegova najslabije strane. Tako mu je bez borbe uspjelo zauzeće Austrije, tako je bez i jednoga udarca mačem prijedinio Trećemu Reichu Sudetsko područje. I kad bi Churchill jedamputa pisao kritiku o »Mirnome prodiranju« nacional-socijalizma u srednju Evropu, ne bi mu mogao predbaciti, da je kraj vojničko-političke ekspanzije izgubio iz vida ekspanziju sirovina, to najjače oružje »totalnoga rata«. Uzdržanje i proširenje gospodarstvenih veza s agrarnim zemljama jugoistoka bila je jedna od najvećih briga hitlerovske Njemačke, kako je to pokazalo za vrijeme čehoslovačke katastrofe balkansko putovanje ministra za državno gospodarstvo Funka. A u bližem i dalekom istoku učinilo je samo vrijeme priprave radnje za njemačku ekspanziju. Panarapski pokret, osnivanje talijanskog imperija u istočnoj Africi i japanska vojna na Kinu, budući da su upravljani proti konkurenciji, moraju logički proizvesti učinak u njenu korist.

Samo u jednoj točki ne slaže se analogija hipotetičke Churchillove koncepcije i Hitlerova »pohoda na istok«: Rusija od 1938. nije Rusija od 1916.²

*

Zapadnim vlastima uspjelo je uza sav teški gubitak prestiža, što za njih znači München, da djeluju umirujući na opasni tempo »jahanja na istok«.

Ako se i ne smije prečuti konstatacija »Giornale d'Italia« — toga neprevarljivog barometra politike osi Rim-Berlin — da rezultati Münchenski nipošto ne zadovoljavaju Njemačku i Italiju, i da prema tome nemaju značenja završnoga, ipak je sasvim moguće, da će Berlin agresivnu taktiku prema spoljašnosti neko vrijeme ostaviti u pozadini, da bi mogao svoju pažnju svratiti ponajprije problemima unutrašnje političke situacije, koja nipošto ne zadovoljava režim... Za ovakav nutarnje-politički start znači postignuti diplomatski i vanjskopolitički uspjeh u Münchenu svakako jednu idealnu platformu. Na osnovi ovoga uspjeha i s pomoću sistematske propagande nastojat će se, da se mase u što više mogućem opsegu podvrgnu vladajućoj narodnopolitičkoj ideologiji, kušat će se, da se milijuni »defetista« u Njemačkoj potpuno zastraše i pritisnu uza zid, a »nepouzdan« će pred »narodnom zajednicom« izvrći sramotu, u koliko se to još nije dogodilo.

Ovaj nutarnjepolitički kurs, — koji se ima shvatiti samo kao intermezzo, samo kao zamah za energično vođenje izvanje politike udarenim već pravcem — upravio je svoje djelovanje protiv onih crkvenim krugovima, koji nakon početnoga oportunističkoga kolebanja danas strogo osuđuju paktiranje jednoga dijela katoličkoga svećenstva Austrije i Sudeta sa Hitlerom i Henleinom. A doskora je nastupio boj ne samo protiv njih, nego otvoreni rat na cijeloj fronti protiv katolicizma, kršćanstva kao takovog. To govori i odviše jasno navala na nadbiskupsku palaču u Beču, progoni salzburških franjevacu, gonjenje insbruških servita pod izlikom kleveta, od kojih ni jedna jedina riječ nije bila istinita, bečke školske braće, gradačkih, bečkih i svih ostalih č. č. sestara iz njihovih uzgojnih zavoda, konfiskacija bogoslovnog papinskoga fakulteta Canisianuma, otimanje isusovačkog zavoda u Kalksburgu, Feldkirchu, Freimbergu, zatvaranje svih katoličkih škola, zabrana djeci da

² A ni nutarnja homogenost i stvarna otpornost Njemačke iz 1938 — unatoč vanjskoj prividnosti — nije jednaka onoj iz 1916. U 1938. odnosno 1939. Njemačka i Rusija dolaze si u susret kao dvije sile izribane i iscrpljene teškom nutarnjom diktaturom.

služe kod sv. Mise, »gleichschalt-ovanje« ili ukidanje sveukupne dnevne i tjedne kat. štampe, čak i bečkog dječjeg listića, dinamično dizanje u zrak križeva po raskršćima, bacanje kipova s petoga kata kat. zavoda, zabrana svećeniku da bez pismenog poziva pristupi umirućima u bolnici, raspust svih katoličkih organizacija, siljenje vođa Hitler-Jugend da formalno istupe iz katoličke Crkve.

Tako su dakle čvrsto međusobno isprepletene i nutarnja i izvanja politika u taktici novonjemačkoga dinamizma. Moguće je, da je München na putu »jezde na istok« za izvjesno vrijeme jedna postaja. Ali da je on konačna postaja, to danas ne bi smjeli držati vjerojatnim niti najnepopravljiviji iluzionisti.

Viator